

5.4 Průmysl

- podíl zpracovatelského průmyslu na hrubé přidané hodnotě Jihomoravského kraje je nejvyšší ze všech odvětví ekonomických činností
- z tradičních odvětví zpracovatelského průmyslu si v regionu zachovala význam především strojírenská výroba
- nárůst tržeb z průmyslové činnosti byl zaznamenán u většiny odvětví
- počet pracovníků průmyslu celkem se od roku 2000 snížil, mzdy vzrostly
- produktivita práce i přes rychlý vývoj patří v mezikrajském srovnání k nejnižším

Krajská metropole Brno a její okolí bylo odedávna centrem rozvinuté **průmyslové výroby**, především průmyslu textilního, kovozpracujícího a strojírenského. Ve druhé polovině 20. století byla posílena také zbrojní výroba a nelze opomenout ani monopol na výrobu traktorů. V průběhu devadesátých let však prošel průmysl v kraji významnou transformací. Vlivem restrukturalizace průmyslu, změn vlastnických vztahů, změn v potřebách trhu, vstupu zahraničního kapitálu a ztráty řady zahraničních trhů došlo k výraznému útlumu většiny tradičních odvětví v regionu. Přesto zůstává průmyslová výroba stěžejním odvětvím v Jihomoravském kraji. Podíl **zpracovatelského průmyslu** na hrubé přidané hodnotě kraje v průběhu posledních let je s necelými 24 % stále nejvýznamnějším odvětvím v kraji.

Tab. 5.4.1 Tržby z průmyslové činnosti podle odvětví průmyslu ^{*)}

v mil. Kč (běžné ceny)

	2000	2001	2002	2003	2004	Změna v %	
						2004/ 2000	průměrná roční
Průmysl celkem	92 029	106 160	101 639	109 210	126 190	37,1	8,2
v tom:							
těžba nerostných surovin	2 814	2 749	3 028	3 469	4 126	46,6	10,0
zpracovatelský průmysl	81 558	95 261	90 511	97 559	113 819	39,6	8,7
z toho:							
výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	14 320	15 576	17 308	17 969	19 349	35,1	7,8
výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	8 480	8 412	9 781	8 820	8 901	5,0	1,2
výroba usní a výrobků z usní	286	298	253	226	277	-3,1	-0,8
zpracování dřeva, výroba dřevěných výrobků	3 655	3 456	2 877	2 583	2 550	-30,2	-8,6
výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru	4 256	4 482	1 879	1 887	2 039	-52,1	-16,8
výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	1 608	2 110	2 007	6 011	6 645	313,2	42,6
výroba pryžových a plastických výrobků	2 423	2 393	2 744	3 853	4 474	84,6	16,6
výroba ostat. nekovových minerál. výrobků	5 243	5 533	5 464	5 041	6 147	17,2	4,1
výroba základ. kovů, hut. a kovodělných výrobků	12 398	14 271	13 215	11 978	11 666	-5,9	-1,5
výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuved.	12 454	14 875	15 518	17 857	20 933	68,1	13,9
výroba elektrických a optic. přístrojů a zařízení	11 385	18 369	13 117	14 688	22 974	101,8	19,2
výroba dopravních prostředků a zařízení	1 059	1 003	1 504	3 005	3 240	205,9	32,2
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	3 991	4 483	4 834	3 638	4 623	15,8	3,7
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	7 657	8 150	8 101	8 181	8 245	7,7	1,9

^{*)} podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji

Z celkového množství jednotek s převažující průmyslovou činností, evidovaných k 31. 12. 2004 v registru ekonomických subjektů Jihomoravského kraje, připadlo 86,2 % na fyzické osoby a 11,0 % na společnosti s ručením omezeným. Většina subjektů (85,8 %) neměla žádného zaměstnance nebo jejich počet neuvědla, 13,4 % jednotek bylo v kategorii do 100 zaměstnanců, ve zbývajícím počtu převažovaly jednotky od 100 do 500 zaměstnanců. Z počtu evidovaných subjektů s převažující průmyslovou činností se 99,5 % zaměřovalo na zpracovatelský průmysl, nejvíce na výrobu kovových konstrukcí (24,0 %) a zpracování dřeva a výrobu dřevařských, korkových, proutěných a slaměných výrobků kromě nábytku (16,5 %).

V průběhu roku 2004 bylo v kraji evidováno 964 **průmyslových podniků s 20 a více zaměstnanci**, z nichž mělo 36,1 % sídlo v okrese Brno-město a zaměstnávalo 38,1 % všech pracovníků v průmyslových podnicích s 20 a více zaměstnanci v Jihomoravském kraji. Celkově se počet pracujících těchto podniků snížil ve srovnání s rokem 2000 téměř o 8 % a jejich průměrná mzda vzrostla o 12,9 %. Vývoj tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy měl obdobně jako v ostatních krajích naší republiky vzestupný charakter a zaznamenal nárůst o 7,5 %.

V roce 2004 mělo v kraji sídlo 265 **průmyslových podniků se 100 a více zaměstnanci**. Největší z nich, Penam, zaměstnává pouze necelých 7 % pracovníků na pracovišti v Jihomoravském kraji. Naproti tomu pro zaměstnanost v kraji mají význam další velké podniky se sídlem v kraji jako Tyco Electronics, Delta pekárny, Gumotex a další.

Tržby z průmyslové činnosti (tržby za prodej vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy) vzrostly v podnicích se 100 a více zaměstnanci ve sledovaném období o více jak 37 % (průměrně ročně rostly o 8,2 %). Ve srovnání s průměrem za Českou republiku (průměrný roční nárůst o 7,9 %) je vývoj tržeb z průmyslové činnosti v kraji mírně nadprůměrný, vysoké tempo růstu tržeb měly průmyslové podniky v kraji Pardubickém (průměrný nárůst o 26,0 %) a Zlínském (průměrný nárůst o 12,4 %), naopak nejpomaleji se vyvíjely tržby v kraji Ústeckém (průměrně ročně jen o 2,4 %).

Z jednotlivých průmyslových odvětví zaznamenala vysokou dynamiku tržeb výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken a výroba dopravních prostředků a zařízení. Naopak k vysokému poklesu tržeb došlo u výroby vlákniny, papíru a výrobků z papíru a u zpracování dřeva a výroby dřevěných výrobků.

Tab. 5.4.2 Průměrný evidenční počet zaměstnanců a průměrná hrubá měsíční mzda podle odvětví v průmyslu¹⁾

	Průměrný evidenční počet zaměstnanců (fyz. osoby)			Průměrná hrubá měsíční mzda (Kč)		
	2000	2004	index 2004/2000	2000	2004	index 2004/2000
Průmysl celkem	87 952	78 775	89,6	12 616	16 362	129,7
v tom:						
těžba nerostných surovin	1 426	1 251	87,7	15 846	21 390	135,0
zpracovatelský průmysl	70 853	78 241	110,4	12 223	15 900	130,1
z toho:						
výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	9 293	10 341	111,3	11 366	14 588	128,3
výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	6 648	5 193	78,1	10 120	12 778	126,3
výroba usní a výrobků z usní	1 358	964	71,0	7 689	10 069	131,0
zpracování dřeva, výroba dřevěných výrobků	3 584	2 360	65,8	10 320	13 153	127,5
výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru	3 092	1 240	40,1	14 453	17 081	118,2
výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	1 727	3 902	225,9	13 519	17 246	127,6
výroba pryžových a plastických výrobků	2 489	3 693	148,4	11 499	14 855	129,2
výroba ostat. nekovových minerál. výrobků	4 898	3 978	81,2	12 966	16 884	130,2
výroba základ. kovů, hut. a kovárenských výrobků	13 427	8 875	66,1	13 502	17 246	127,7
výroba a opravy strojů a zařízení jinde neuved.	17 288	13 423	77,6	12 399	17 710	142,8
výroba elektrických a optic. přístrojů a zařízení	8 809	10 906	123,8	13 676	17 077	124,9
výroba dopravních prostředků a zařízení	1 418	1 790	126,2	12 142	15 283	125,9
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	4 210	4 278	101,6	10 095	12 866	127,4
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	8 385	6 671	79,6	15 774	20 335	128,9

¹⁾ podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji

Ve srovnání s rokem 2000 přibýlo v kraji 15 jednotek se 100 a více zaměstnanci se sídlem v kraji. Současně však v tomto období došlo ke snížení počtu pracovníků o 10,4 %. Přestože průměrná mzda zaměstnanců zpracovatelského průmyslu vzrostla z 12 223 Kč v roce 2000 na 15 900 Kč v roce 2004, zaostává téměř o deset procent pod průměrnou mzdou ve zpracovatelském průmyslu České republiky celkem.

Ve sledovaném období se projevil výrazný nárůst **produktivity práce z tržeb průmyslové povahy** v přepočtu jednoho na zaměstnance, a to o 53,1 % oproti roku 2000 (v mezikrajském srovnání je to třetí nejvyšší nárůst produktivity práce za krajem Pardubickým a krajem Zlínským). Přesto ve sledovaném období patřila v průměru produktivita práce z tržeb průmyslové povahy v mezikrajském srovnání k nejnižším (nižší byla již jen v kraji Karlovarském).

Početně nejvýznamnější skupina z průmyslových podniků nad 100 zaměstnanců se zabývá výrobou strojů a zařízení. Ve 46 subjektech s tímto zaměřením bylo v roce 2004 zaměstnáno 17 % (více jak 13 tisíc) všech zaměstnanců zpracovatelského průmyslu v kraji. Svůj význam si stále zachovává také další tradiční odvětví – výroba kovů a kovárenských výrobků (33 subjektů s téměř 9 tisíci zaměstnanci) a textilní výroba (19 jednotek zaměstnává 5 tisíc pracovníků). Kromě těchto tradičních odvětví nelze opomenout ani 38 podniků potravinářské výroby s více než 10 tisíci zaměstnanci a 31 podniků výroby elektrických a optických přístrojů s téměř 11 tisíci zaměstnanci.

Z mezikrajského srovnání **spotřeby vybraných paliv a energie** za všechna odvětví národního hospodářství za podniky s 20 a více zaměstnanci vyplývá, že u podniků se sídlem v Jihomoravském kraji je nejvýznamnější spotřeba zemního plynu (755,5 mil. m³), která činí 13,3 % z celkové spotřeby v České republice, na elektrickou energii (2 380,5 GWh) připadá 5,5 % a necelých 5 % republikové spotřeby činí v Jihomoravském kraji lehké topné oleje (7,4 tis. tun), těžké a střední topné oleje (27,5 tis. tun) a propan butan (1,7 tis. tun). Spotřeba benzínu (24,2 mil. litrů) a nafty (141,2 tis. tun) představuje 9 % celorepublikové spotřeby. Naopak poměrně nízká je ve srovnání s ostatními kraji spotřeba uhlí a koksů. Obdobná situace je u spotřeby paliv a energie při posuzování z hlediska kraje místa spotřeby. V Jihomoravském kraji se spotřebuje 13,7 % zemního plynu (778,9 mil. m³) a 6,4 % elektrické energie (2 774,3 GWh) z celkové republikové spotřeby.

Ve srovnání s rokem 2000 vzrostla u podniků se sídlem v Jihomoravském kraji spotřeba elektrické energie zhruba o jednu čtvrtinu a spotřeba zemního plynu o více jak 6 %. Naopak zhruba o třetinu poklesla spotřeba lehkých topných olejů, o jednu pětinu poklesla spotřeba uhlí a o jednu desetinu poklesla spotřeba benzínů.

Zhruba 25 % celkové energetické bilance státu činí spotřeba domácností. Z výsledků statistického šetření Energo 2004, které zjišťovalo údaje o **spotřebě energie v domácnostech** vyplývá, že 100 % vyšetřených bytů spotřebovávalo v Jihomoravském kraji v roce 2003 elektrickou energii, 71,3 % zemní plyn, 16,7 % palivové dřevo a 10,3 % hnědé uhlí. Průměrné roční náklady na spotřebovaná paliva a energie činí v Jihomoravském kraji v přepočtu na 1 byt 25 185 Kč, v městské lokalitě jsou tyto náklady nižší (24 326 Kč), ve venkovské lokalitě vyšší (27 163 Kč). Ve srovnání s průměrem za ČR jsou celkové náklady na 1 byt nižší o 315 Kč, u bytů situovaných ve městech dokonce nižší o 768 Kč. Naopak u bytů ve venkovských lokalitách jsou náklady na 1 byt v Jihomoravském kraji vyšší proti průměru za ČR o 349 Kč. V bytech situovaných ve městech jsou nejvyšší celkové (a rovněž tak i měrné náklady) v kraji Karlovarském a Libereckém, nejnižší pak v kraji Pardubickém. Z bytů situovaných ve venkovských lokalitách vykazuje nejvyšší měrné náklady kraj Středočeský, nejnižší pak kraj Pardubický. Z celkových průměrných ročních nákladů na paliva a energie v přepočtu na 1 byt v Jihomoravském kraji nejvíce připadá na elektřinu (36,4 %) a na zemní plyn (28,0 %).